

NEKAJ O BORCIH ZA SEVERNO MEJO IZ SELŠKE DOLINE

Oktobra 1975 je minilo 55 let od plebiscita na Koroškem, maja 1975 pa 20 let od podpisa avstrijske državne pogodbe. V tej pogodbi je tudi 7. člen, za katerega uresničitev se koroški in štajerski Slovenci ter gradiščanski Hrvatje v Avstriji še vedno borijo. Narodnoosvobodilni boj na avstrijskem Koroškem v letih 1941—1945 je že precej dobro obdelan v številnih zgodovinskih knjigah in člankih. Živih je še veliko neposrednih udeležencev tega boja. Tako pa ni z dogodki v letih 1918—1919. Še največ je o tem napisanega v zborniku »Slovenci v desetletju 1918—1929« (Ljubljana 1928). Kasneje je bilo tu in tam še kaj napisano, temeljitejšega pregleda in ocen pa še vedno ni. Tudi živih prič tistih dogodkov je že zelo malo. Njim in sedanjemu narodnoosvobodilnemu boju koroških Slovencev je posvečen pričujoči prispevek.

Avtor in uredništvo

Julija 1976 je v škofjeloški občini živel le še 46 borcev za severno mejo, od tega v Selški dolini 16. Obiskal sem jih, se z njimi pomenil o njihovih doživetjih leta 1919 na Koroškem in po njihovem spominu sedaj poskušam vsaj nekoliko osvetliti nekaj dogodkov iz tistih časov.

Oktobra 1918 se je konstituirala Narodna vlada Slovencev, Hrvatov in Srbov s sedežem v Ljubljani. V Zagrebu je bilo ustanovljeno I., v Ljubljani pa II. vojaško okrožje. V Celovcu je že tudi bil Narodni svet za Slovensko Koroško. Dne 8. novembra 1818 sta narodna vlada SHS in II. vojaško okrožje določila stotnika Alfreda Lavriča za poveljnika pri obrambi koroške meje. Ta je takoj odbral poznane mu oficirje za to nalogo in jim določil sektorje, in sicer: stotnika Kneza za odsek Žitara ves, nadporočnika Hajnriharja za Borovlje, nadporočnika Držaja v Področico, poročnika Pangeršiča v Podkoren in nadporočnika Ahačiča za rezervo v Trziču. Ti odločni možje so začeli zbirati prostovoljce, s katerimi bi zasedli važnejše prometne točke na Koroškem in bi v začetku vsaj na tak način priključili Koroško matični Sloveniji. Toda Avstrijci so na Koroškem začeli naglo formirati »Volkswehr« bataljone (Narodna straža) in z njimi napadati slovenske oborožene enote. Premalo je bilo slovenskih prostovoljcev, da bi se mogli uspešno upirati avstrijskim folksverovcem. Proti koncu novembra je od Dravograda proti Podjuni prišel na pomoč še nadporočnik Franjo Malgaj, v Trziču se je Lavriču pridružil poročnik Lojze Ude in na Korenskem sedlu skupina prostovoljcev pod poveljstvom nadporočnika Karla Šefmana. V Področico je prišel tudi kapetan Miroslav Martinčič s svojo četo.

Dne 8. novembra 1918 sta narodna vlada SHS in vojaško okrožje izdala poziv za vojaško službovanje obveznikov, starih od 18 do 40 let. To pa še ni bil pravi mobilizacijski poziv, saj ni bil naveden niti razlog za to. Seveda je bil odziv zelo slab. Bolj konkreten poziv je bil objavljen 15. decembra 1918, v katerem so že navedli, da se morajo javiti obvezniki letnikov 1895 do 1899. Tokrat je bil odziv že boljši. Menili so, da bo ta mobilizacija zadostovala za osvoboditev Koroške. Boji v januarju 1919 so bili le delno uspešni, povsem neuspela pa je bila ofenziva, ki jo je ukazala Deželna vlada v Ljubljani za konec aprila 1919. Tedaj so se slovenske enote morale umakniti čez Karavanke, le pri železniškem predoru v Podroščici in na Ljubelju je ostalo skromno mostišče. Teh bojov so se udeležili naslednji koroški borci iz Selške doline:

Znanstveni svetnik, gozdarski inženir **Lojze Žumer** je bil rojen 28. 6. 1899 v Železnikih, sedaj stanuje v Ljubljani. Dne 23. novembra 1918 se je vrnil z italijanske fronte in se takoj odzval mobilizaciji za odhod na Koroško. Boril se je na področju Roža na Koroškem od srede decembra 1918 do konca marca 1919. Prosil sem ga, naj mi kaj napiše o teh bojih in dogodkih, in sporočil mi je naslednje:

Verjetno vsi iz Selške doline ali vsaj velika večina se je udeležila borb na zahodnem sektorju koroške fronte, ki jih je opisal Lojze Ude v Jeseniškem zborniku »Jeklo in ljudje« (II. del) pod naslovom: Boji v Rožu in Ziljski dolini leta 1918/19 (Jesenice 1969, str. 115—186).

V tej publikaciji je Ude na strani 163 napisal: »Na slovenski strani se je boj 10. januarja nesrečno začel... Že so se pojavljali primeri panike. Izredno težko situacijo tega dne je rešila vztrajnost večine borcev-prostovoljcev pred karavanškim predorom, predvsem pa izreden pogum moštva pri strojnicah z junaškim nadporočnikom Stenovcem. Ta dan je padlo 9 (po drugih poročilih 12) in bilo ranjenih nad 40 slovenskih prostovoljcev.«

V dnevniku poveljnika čete strojníc nadporočnika Franca Stenovca so zabeležena vsa imena borcev: prvi vod je imel poročnik Tone Košmelj iz Železnikov, drugega narednik Stegnar (ali Cegnar), tretjega zastavnik Lojze Žumer iz Železnikov, četrtega poročnik Karel Demšar iz Zalega loga. Tedaj smo bili prepričani, da smo vsi borci iz Selške doline zbrani v Stenovčevi četi.

Odhod borcev na Koroško iz Selške doline:

Sredi decembra 1918 so se naši že umikali s skoraj vseh položajev, ki so jih novembra zasedli. Narodna vlada v Ljubljani je sredi decembra 1918 z mobilizacijskim pozivom klicala pod orožje letnike 1895—1899, vendar z rokom javljanja za 15. januar 1919. Vesti o porazu so zdramile študente, Sokole in Orle v Selški dolini, da je treba takoj pomagati. Sredi decembra se nas je poln lojtrni voz odpeljalo v zbirališče prostovoljcev, v belgijsko vojašnico v Ljubljano, kjer so nas še isti dan odpravili na Jesenice. Cenim, da nas je bilo iz doline tedaj v področju Roža nad 50.

Tudi med zadnjo vojno je bil Lojze Žumer aktiven član OF. Okupator ga je najprej preselil. Od spomladi 1942 je bil v zaporih, taboriščih in internaciji. Takoj po vojni je v vladi LR Slovenije, v ministrstvu za gozdarstvo postal načelnik oddelka za lesno gospodarstvo. Pri Zvezi prostovoljcev-borcev za severno mejo je član republiškega odbora in mestnega odbora Ljubljana.

Med najmlajšimi prostovoljci, ki so se iz doline udeležili borb na Koroškem, je bil gotovo **Gabrijel Markelj**. Rojen je bil leta 1901, umrl pa je spomladi 1976. Po prvi svetovni vojni je bil mežnar pri Sv. Križu nad Kališi.

Franc Lotrič, rojen 18. 9. 1895 v Železnikih, lesni delavec, žagar, sedaj upokojen. Marca 1915 je bil vpoklican v 17. pešadijski polk. Udeležil se je bojev na Krasu pri Doberdobu in Komnu, kjer je zbolel za trebušnim tifusom. Po okrevanju je bil poslan na rusko fronto v Galicijo, od tu pa spet na italijansko fronto v Tirole, kjer je bil leta 1917 ranjen. Ko je za silo ozdravil, so ga spet poslali na fronto v Tirole, kjer je dočakal konec vojne. Dne 1. novembra 1918 se je vrnil domov, sredi decembra pa je z večjo skupino domačih fantov odšel v Ljubljano. Spominja se, da so tedaj odšli iz Železnikov še naslednji prostovoljci: **Janez Primožič** (Lopatenkov), **Štefan Benedičič**, **Jakob** in **Rafael Bertonec** ter **Franc Vrhunc**. Lotrič in Primožič sta prišla v topniško kasarno, kjer sta bila dodeljena bateriji havbic.

V začetku januarja 1919 je prišla ta baterija pod poveljstvom nadporočnika Novaka v Celovec in od tu v vas Sreje, občina Vernberk, okraj Beljak. Kmalu so se morali umakniti pred avstrijsko premočjo. Prišli so v Dravograd, kjer so dobili okrepitev; prišlo je tudi nekaj hrvaških in srbskih enot. Proti koncu aprila se je ta baterija havbic udeležila poskusa ofenzive na avstrijske položaje in je moštvo prišlo do Humperškega gradu v občini Kotmara ves na desnem bregu Drave pod Celovcem. Od tu so se premaknili v Sinčo ves in kmalu še naprej v Pliberk. Pred avstrijskim pritiskom so se v začetku maja spet umaknili po dolini Drave do Fale in Vuzenice. Tu so prišle nove okrepitve in proti koncu maja 1919 so jugoslovanske enote prešle v protiofenzivo, ki je bila uspešna. Baterija, v kateri je bil Lotrič, je tokrat prišla do vasi Vetrinjs, okraj Celovec. Tu je Lotrič zbolel in je bil poslan na zdravljenje v Ljubljano.

Prostovoljec Janez Primožič iz Železnikov poleti 1919 kot koroški borec. (Lastnik originala Valentin Pintar)

Po ozdravljenju je ostal v Ljubljani, in sicer kot oproda pri generalu Krsti Smiljaniču, poveljniku Dravske divizije. Od tu je bil oktobra 1919 odpuščen.

Janez Primožič (Lopatenkov) je bil rojen 4. 12. 1895 v Železnikih. Na Koroškem je bil skupaj s Francem Lotričem. Po vrnitvi domov sta se sprva oba zaposlila na Trati pri Škofji Loki kot delavca v lesnem skladišču pri železniški postaji. Primožič je kasneje postal telefonist in je bil vzdrževalec telefonsko-telegrafske linije Škofja Loka—Sorica. V narodnoosvobodilni borbi je bil v Prešernovi brigadi, sprva borec, kasneje pa kuhar. Udeležil se je tudi zaključnih bojev za osvoboditev Gorice maja 1945. Njegova žena Ana je bila v Železnikih obveščevalka za Prešernovo brigado in za Škofjeloški odred.

je bil rojen 14. 1. 1899 in živi v vasi Krivo brdo nad Lušo. Bojev na Koroškem se je udeležil v sestavi Slovenskega planinskega polka. V letih narodnoosvobodilne borbe je bil aktivist na terenu. Sedaj je v škofjeloški občini predsednik odbora Zveze borcev-prostovoljcev za severno mejo.

Andrej Prezelj je bil rojen 21. 11. 1898 na Poljskem. Izučen je bil za mesarja, vendar je delal večinoma kot gozdni delavec. Umrli je 13. 12. 1972 na Češnjici kot upokojenec. Po spominu njegove vdove Ane je odšel v šempetrsko kasarno v Ljubljano še pred božičem 1918, od tam pa potem kmalu na Koroško. V začetku leta 1919 je bil v okolici Pliberka. Od junija 1919 do junija 1920 je bil v okolici Velikovca. Njegova vdova še vedno skrbno hrani lepo božično in obenem novoletno voščilnico, katero ji je bil poslal iz Velikovca ob koncu leta 1919. V njej je sporočil tudi svoj tedanji naslov: 40. peš. polk, II. baon (= bataljon), 2. četa, Velikovec.

V letih okupacije je Prezelj sodeloval v narodnoosvobodilnem gibanju. Aktivni udeleženci pa so bili štirje njegovi otroci, od katerih je najstarejši sin postal invalid.

S Prezljem je bil tudi **Jožko Mohorič** (Lončarjev) s Češnjice. Po prvi svetovni vojni se je priženil v Dolenjo vas, kjer je umrl.

Janez Jelenc je bil rojen 10. 6. 1899 in živi v Knapih. Tudi on je bil s Prezljem na Koroškem. Že med obema vojnama, zlasti pa po letu 1945, je večkrat prišel na Češnjico, da je obiskal Andreja. Andrejeva vdova Ana se spominja, kako sta večkrat obujala spomine na tiste čase. Jelenc je sedaj nekaj bolan in se v poletju 1976 zdravi na Golniku.

Peter Mesec (Prevc) s Češnjice, kmet, je bil rojen leta 1898. Kakor Prezelj, Mohorič in Jelenc je bil tudi on pri Velikovcu, od koder je bil odpuščen domov. Umrli je nekaj let po drugi svetovni vojni.

Franc Krek je bil rojen 29. 9. 1895 v Selcih, po poklicu je bil tesar. Prvo svetovno vojno je doživljal v 17. pešadijskem polku, iz katerega je bil premeščen v 7. pešadijski polk, ki je imel sedež v Celovcu. V začetku novembra 1918 se je vrnil domov. Sredi decembra 1918 se je s skupino drugih fantov že odpeljal z vozom v Škofjo Loko, od tam pa z vlakom v Ljubljano, kjer se je javil v šempetrski kasarni. Razporejen je bil v brzojavni bataljon. Januarja in februarja 1919 je v tem bataljonu postavljaj brzojavno linijo, tedaj imenovano »permanentno progo« od Ormoža do Ljutomera. Še se spominja, kako so tisto zimo tam prezebali. V tem bataljonu, po njegovem spominu, koga drugega iz

Selške doline ni bilo. Maja 1919 je v sestavu brzojavnega bataljona prišel na Koroško. Največ se je zadrževal okrog Borovelj. Dne 1. decembra 1919 je bil odpuščen.

Jože Žbontar je bil rojen 12. 3. 1897 na Zalem logu. V prvi svetovni vojni je bil ranjen v levo roko, zato je postal invalid in nesposoben za operativno vojsko. Iz bolnišnice je bil premeščen na delo v največjo avstrijsko tovarno streliva v Wölersdorfu pri Dunajskem Novem mestu, kjer je dočakal konec vojne in razpad Avstrije. Svojo udeležbo v bojih na Koroškem je v dnevniku takole opisal:

V tej tovarni sem dočakal konec vojne in prišel domov 1. 11. 1918. Bil sem torej tam 3 leta in 5 mesecev, nakar sem bil dva meseca doma, potem sem pa spet moral iti služiti za Jugoslavijo. Takoj po 3. 1. 1919 smo že morali odriniti iz Ljubljane na Koroško. Bilo nas je 7 iz Zalega Loga. Eden od teh je padel, drugi smo se pa vsi vrnili po 17 mesecih domov, tj. 15. 5. 1920.

Na Koroško smo šli v Dravograd. Tam smo izstopili in šli peš na desni breg Drave. Prišli smo v Libeliče, nato smo bili nekaj časa v Potočah pri Libeličah. Od tam smo šli v Pliberk in v Velikovec. Tu je bila potem ofenziva, ko so nas Avstrijci napadli in potisnili nazaj čez Dravo do Slovenj Gradca. Tu so nam prišli Srbi na pomoč. Nato so pa zopet Avstrijci tekli čez Dravo, zavzeli smo Celovec in Velikovec. Nato je pa bila postavljena demarkacijska črta, ki je veljala do plebiscita. Izgubili smo del Koroške s Celovcem.

Naj omenim še, da so Potoče, kjer smo nekaj časa bili, nasproti mesteca Labot. Pri Labotu ob Dravi je ob ofenzivi padel Jože Grohar, štabni narednik, doma iz Sorice, po domače Tavšov Jožek, ki je bil nekaj časa naš vodni komandir.

Po spominu mi je Žbontar potem še povedal, da je tisti Založan, ki je na Koroškem padel, Damjanov in se je pisal Zel. Četni komandir, kjer so bili Založani, je bil sprva neki Vodopivec, doma s Primorskega. Bil je dober pevec in je tudi vojake učil peti. Za njim je postal četni komandir neki Podgornik, ki je bil tudi doma s Primorskega.

Leta 1921 se je Žbontar priženil na Rudno, kjer je prevzel lepo domačijo. Tu je bil med ustanovitelji gasilskega društva, pri katerem še sedaj aktivno sodeluje. Med narodnoosvobodilno borbo je bil aktivist v vasi, pomagal je ustanoviti vaški odbor OF, organiziral je pouk v osnovni šoli in skrbel za prehrano in varnost manjših enot v bližini Rudna.

Matevž Florjančič je bil rojen 21. 9. 1897 na Zalem logu, delavec, kasneje avto prevoznik. V 1. vojni je bil topničar na soški fronti. Leta 1918 je bil pri Piavi zastrupljen od plinov, ki so jih z granatami širili Italijani po položajih avstrijske vojske. Ko je bilo vojne konec, je iz bolnišnice prišel domov. To je bilo 1. 11. 1918. Na razglas o mobilizaciji letnikov 1895—1899 se je že sredi decembra 1918 javil v šempetrski kasarni v Ljubljani. Prišel je v enoto, kjer je bilo še nekaj drugih Založanov, med njimi tudi Jože Žbontar. Razporejeni so bili v 1. četo 1. bataljona. Iz Dravograda so prišli v Libeliče in Potoče, kjer je v bojih z Avstrijci v januarju 1919 padlo nekaj borcev-prostovoljcev. Zadnje dni aprila so imeli nekaj žrtev tudi pri Velikovcu. Tedaj so se morali umakniti v Slovenj Gradec. V začetku maja so Avstrijci poskušali od Dravograda do Slovenj Gradca prodreti z oklopnim vlakom. Pred Slovenj Gradcem je avstrij-

ski oklopni vlak prišel v našo zaporo, kjer je bil uničen. Večina avstrijskih vojakov v vlaku je tam padla. Proti koncu maja 1919 so jugoslovanske enote prešle v ofenzivo. Iz Slovenj Gradca in Dravograda so prodrle do Velikovca, do reke Krke in v Celovec. Enota, v kateri je bil Florjančič, se je nastanila v občini Dobrla ves, kraj Sinča ves pod Velikovcem. Tu so ostali do spomladi 1920.

Florjančič je med obema vojnama na Zalem logu postal ugleden mož. Zaradi dobrih organizacijskih in gospodarskih sposobnosti je bil izvoljen za župana občine Zali log—Sorica. Med narodnoosvobodilno borbo je sodeloval s partizani. Njegov najstarejši sin je padel kot borec. Po vojni se je Florjančič z družino preselil na Studeno, kjer se je ukvarjal z avto prevozništvom in se slednjič upokojil.

Jože Pogačnik je bil rojen 22. 4. 1896 na Studenem, izučil se je za čevljarja. Decembra 1915 je bil vpoklican v 17. pešadijski polk. V sestavu tega polka je bil sprva na fronti v Tirolah, zatem pa na ruski fronti v Ukrajini, kjer je bil avgusta 1916 hudo ranjen v levi kolk. Čeprav je bil invalid, je šele oktobra 1918 prišel domov na dopust, kjer ga je zatekel konec vojne in razpad Avstro-Ogrske.

Januarja 1919 se je na splošen poziv iz Ljubljane javil v šempetrski kasarni. Razporejen je bil v pratežno enoto, kjer je delal kot čevljar in torbar, po potrebi pa je popravljaj tudi konjsko opremo. Komandir te enote je bil nadporočnik Mavricij Mayer iz Kranja. Spomladi 1919 so bili nastanjeni v Sinči vesi pri Velikovcu. Zadnje dni aprila ali v začetku maja so se umaknili na Jezersko, od koder so se proti koncu maja ponovno vrnili v Velikovec in še naprej. Pratežna enota se je tokrat namestila v vasi Grad, občina Škocjan, pri Klopinskem jezeru. Tu je bil Pogačnik tudi kuhar. Avgusta 1919 je bila ta enota premeščena v Radgono, od tam pa kmalu zatem v Prekmurje. Tu so se Madžari umaknili brez bojov, naše enote pa so vzpostavile mejno črto. Ob odhodu s Koroškega je bil nadporočnik Mayer na svojo prošnjo odpuščen domov. Nasledil ga je nadporočnik Medvešček, ki je bil pozneje premeščen. Za njim je postal komandir te pratežne enote neki oficir Slovenec, doma pri Gorici. Po Pogačnikovem spominu so bili vojaki letnika 1895 demobilizirani okrog 1. decembra 1919. Njegov letnik in tako tudi on sam, je bil odpuščen 15. januarja 1920, vojaki letnika 1897 pa okrog 1. februarja 1920.

Po prvi svetovni vojni se je Pogačnik nastanil na Češnjici, kjer je delal kot čevljar do upokojitve. V letih narodnoosvobodilne vojne je bil aktiven član OF. V partizanih je padel njegov najstarejši sin.

Jože Jelenc je bil rojen v Bukovščici 2. 3. 1898. Konec prve svetovne vojne ga je zatekel v stražarski enoti na velikem železniškem križišču v Salztal na Štajerskem. Od tu je okrog 1. 11. 1918 prišel domov. Z bratom Janezom, ki je bil eno leto mlajši, sta se na splošni mobilizacijski poziv javila 12. 1. 1919 v šempetrski kasarni v Ljubljani. Po nekaj dneh sta bila z večjo skupino prostovoljcev poslana v Dravograd, kjer se je formiral celjski pehotni polk. Brata nista bila razporejena v isto četo. Jože je prišel v 6. četo, katere komandir je bil nadporočnik Novak. Prek Podjune so prišli tedaj januarja in februarja v Škocjan, Kamen Galicijo in Tinje. Dne 28. 4. 1919 so po Jožetovem spominu naši začeli napadati avstrijske položaje nad Grabštanjem pri Celovcu. Ta napad so zavrnil Avstrijci skupaj z Italijani, ki so jim tedaj prišli na pomoč. 6. četa

kakor tudi druge enote tega polka so se umaknile proti Slovenj Gradcu. Tu je v aprilu prišlo do reorganizacije enot, prišle so hrvaške in srbske enote, pripravljali so našo protiofenzivo. Vpoklicani so bili tudi starejši letniki, tj. 1890 do 1894. Protiofenziva se je začela zadnje dni maja. 6. četa, v kateri je bil Jože Jelenc, je napadla trg Črna, od koder so se avstrijske enote naglo umaknile. Napad je bil uspešen, tedaj so prodrli do Celovca in Gospe svete. Po Jožetovem spomenu je bil v tej četi tudi neki Franc Kovač iz Zalega loga ter 3 ali 4 fantje iz Škofje Loke. Ko se je zadnje dni aprila 1919 morala tudi 6. četa začasno umakniti s Koroške, je v bojih okrog Velikovca imela nekaj žrtev. Padel je neki fant, doma izpod Jošta pri Kranju, ki je bil prej vsa 4 leta v vojni. Junija 1919 so tisti vojaki, ki so bili rojeni leta 1898, dobili 3 mesece dopusta. Tako se je domov vrnil tudi Jože. Že novembra je bil vpoklican na doslužitev vojaškega roka. Poslali so ga v Prekmurje na madžarsko mejo, kjer je služil do konca maja 1920. — Jože živi kot kmet v zaselku Laško nad Bukovščico.

Janez Rant je bil rojen 10. 8. 1896 na Studenem. Konec prve svetovne vojne ga je zatekel pri Vidmu v Furlaniji. S skupino domačih fantov se je potem z vlakom pripeljal do Podbrda, od tu pa so šli skozi Selško dolino do doma.

Domov se je vrnil 1. 11. 1918 in se že proti koncu decembra istega leta javil v Ljubljani v tisti kasarni, kjer je bil nekoč njegov 27. polk. Poslan je bil v Dravograd, kjer so ga določili za telefonista. Tu je bil potem tri mesece na tečaju. Aprila je bil v poveljstvu celjskega polka v Pliberku, nastanjeni so bili v neki graščini. Polkovni poveljnik je bil neki podpolkovnik Raktel, doma z Dolenjskega. Dne 30. aprila so se umaknili v Slovenj Gradec, kjer so začeli pripravljati protiofenzivo. Proti koncu maja 1919 se je ta začela in polk je

Fantje iz Zalega loga kot borci v Velikovcu na Koroškem spomladi 1919: (z leve, sedijo) Anton Kovač, Jože Zbontar, Nikolaj Derlink, (stojijo) Franc Zupanc, Matevž Florjancič, Jože Kristan in Anton Habjan. (Lastnik originala Franc Zbontar)

prišel v Velikovec, posamezne njegove enote pa do Krke in v Celovec. Poveljstvo polka je bilo v Dobrli vesi. Janez je bil stalno pri poveljstvu kot telefonist. Novembra in decembra 1919 je Janez postal oproda podpolkovnika Rakte-la. Spominja se še dobro, kako je Raktelu masiral nogo, ker je bil mož zelo revmatičen. Januarja 1920 je dobil nekaj dopusta, s katerega pa se ni več vrnil v vojsko, ker so bili obvezniki tega letnika tedaj že odpuščeni.

Vojni kurat v tem polku je bil Ljubljčan Ivan Poljanec. V letih 1922 do 1926 je bil Poljanec kaplan v Selcih in tedaj sta se z Rantom večkrat spominjala dogodkov s Koroške. Iz Selc je bil Poljanec premeščen v Lučine, od tam pa v Trstenik pri Kranju. Med drugo svetovno vojno so ga Nemci izgnali v Srbijo, po vojni pa se je vrnil in v tej fari tudi umrl.

Janez se je priženil v Dolenjo vas, kjer kmetuje. Kot vojaški trobentač je postal dober član selške godbe na pihala.

Alojz Hajnrihar je bil rojen 11. 5. 1898 v Selcih, kmet. Konec vojne ga je zatekel na fronti pri Piavi. Od tam je prišel peš v Tirole, od koder se je z vlakom pripeljal prek Jesenic do Soteske pri Bohinju. Od tam pa se je vrnil čez Jelovico domov v Selca 2. 11. 1918, in sicer z vso vojaško opremo in orožjem.

V začetku januarja 1919 se je na mobilizacijski poziv javil v domobranski kasarni na Poljanah v Ljubljani. Poslali so ga v Dravograd, kjer je bil razporejen v 2. četo 3. bataljona celjskega polka. V začetku januarja je bil že na Koroškem. Do konca aprila 1919 je bil v naslednjih krajih: na straži pri železniški postaji in pri mostu ob Dravi v Sinči vesi pod Velikovcem, v Vavbrah nad Velikovcem in pri Grabštajnu med Velikovcem in Celovcem. Tu je bil na straži nekaj časa pri elektrarni v dolini Krke. Zadnje dni aprila je bil pred Velikovcem ranjen v desno nogo in je bil v Sinči vesi operiran. Ves polk se je umaknil v Slovenj Gradec. Ko so naši proti koncu maja 1919 napravili protiofenzivo, je bil Hajnrihar še nekaj časa v Slovenj Gradcu, od tam pa so ga premestili v Železno kaplo. Tu je potem prišel v delovno skupino, ki je na reki Beli postavljala nov most. Februarja 1920 se je vrnil domov. Vsega skupaj je bil 13 mesecev borec na Koroškem. — V Selcih se je oženil in še sedaj tam kmetuje.

Iz Selc je bil na Koroškem tudi **Jože Semen**, rojen 1896, umrl julija 1976. Hajnrihar se spominja, da je bil tudi Semen v celjskem polku. Bil je v Velikovcu, kjer je s konji razvažal hrano in druge potrebščine vojaškim enotam. Domov se je vrnil januarja 1920.

Jože Potočnik je bil rojen 16. 10. 1899 v Strmici nad Bukovščico. Izučil se je za čevljarja. Konec prve svetovne vojne ga je zatekel v Furlaniji. 2. planinski polk (slovenski) se je tedaj zbiral v Gradiški ob Soči. Dne 1. novembra 1918 je Pokrajinski odsek Narodnega sveta v Gorici objavil proglas, s katerim je bilo javljeno, da je v imenu in na poziv Narodne vlade samostojne jugoslovanske države prevzel pokrajinski odsek celotno javno upravo nad slovenskim delom bivše Goriško-Gradišanske dežele z glavnim mestom Gorica. Predstavniki tega pokrajinskega odseka so slovenski polk, ki je bil zbran v Gradiški, povabili v Gorico, kjer je že 2. novembra na Travniku vse moštvo polka javno priseglo zvestobo novi jugoslovanski državi. Pokrajinski odsek v Gorici je naložil polku, naj zavaruje Gorico pred umikajočimi se vojaškimi skupinami,

ki so se pomikale iz Furlanije proti Ljubljani. Polk je pri tem tudi te skupine razoroževal. V Gorici je bilo tedaj vse polno orožja, streliva in vojaške opreme bivše avstrijske vojske. Le neka madžarska divizija je šla skozi Gorico oborožena. Že okrog 8. ali 9. novembra so začele v Gorico prihajati italijanske vojaške predhodnice in slovenski polk se je moral umakniti. Kmalu zatem je novi okupator odvzel oblast Pokrajinskemu odseku Narodnega sveta v Gorici. V tem polku je bil tudi Potočnik, ki se je potem z večjo skupino prebil do Idrije in skozi Žiri do Škofje Loke. Med potjo mu je v neki lopí konj zlomil rebro, tako da je domov prišel bolan.

Januarja 1919 se je že javil v domobranski kasarni na Poljanah v Ljubljani. Razporejen je bil v 2. slovenski polk (ali celjski), 1. bataljon, 2. četa. Zadrževal se je v vaseh Pliberk, Breg in Dobrova. Ko so se proti koncu aprila 1919 morali pred avstrijsko premočjo umakniti, je pri Libeličah padel komandir voda, zastavnik Ofarjev Franc iz Spodnje Besnice. Bil je letnik 1888 in je bil že 9 let vojak. Potočnik se spominja, kako so ga v Libeličah slovesno pokopali. Tamkajšnji župnik mu je govoril in obljubil, da bo njegova fara poskrbela, da bo ta zaslužni vojak imel dostojen grob, ki naj bo spomenik visoke narodne zavesti in ljubezni do domovine. Ves bataljon so tedaj poslali v Maribor. V Sloveniji so začeli mobilizirati še nekaj starejših letnikov, prišle pa so še hrvaške in srbske enote. Pripravljala se je jugoslovanska protiofenziva na Koroško. 2. četa 1. bataljona je prodirala iz Slovenj Gradca čez Sv. Križ v Podjuno. Prišli so do Velikovca in v Djekše ter do Krke nasproti Št. Vida. Potem je prišla mednarodna komisija, ki je čez Koroško potegnila demarkacijsko črto. Naši so se nekoliko umaknili in ta četa se je nastanila v Grabštajnu, tj. med Velikovcem in Celovcem. Od tu je bil Potočnik avgusta 1919 odpuščen.

Po prvi svetovni vojni se je oženil in kupil domačijo v zaselku Preval pri Lajšah, kjer še sedaj zadovoljno živi. Malo je delal kot čevljar, več kot gozdni delavec in se je tako tudi upokojil. Med narodnoosvobodilnim bojem je podpiral partizane.

Matevž Urh je bil rojen 11. 9. 1895 v Podvrhu nad Javorji. Konec prve svetovne vojne je doživel v Turn Severinu ob Donavi. Med vojno so vojaki dobivali po 5 kron na 10 dni, proti koncu vojne pa nekaj manj. Ob koncu vojne je njegova enota dobila izplačilo za 10 dni v romunskem denarju in tudi nekako odpravnino v vrednosti 5 kron. S tem denarjem je prišel domov novembra 1918. Januarja 1919 se je že javil v šempetrski kasarni v Ljubljani. Poslali so ga v Maribor, kjer je prišel v 2. četo 1. bataljona planinskega polka. Že januarja je prišel v Sinčo ves pod Velikovcem. V začetku maja se je njegova četa umikala pred Avstrijci. Ustavili so se v Slovenj Gradcu, kjer so se pripravljali na protiofenzivo. Konec maja je jugoslovanska vojska začela prodirati tudi v Podjuno. Bil je v enoti, ki je prodirala iz Dravograda čez Sv. Tri kralje v Labot in dalje mimo Velikovca vse do Krke. Od tu so se že maja ali junija 1919 umaknili na desni brez Drave pod Grabštanj. Septembra in oktobra je delal v kuhinji, potem je bil pa odpuščen in se je vrnil domov.

Leta 1923 ali 1924 se je priženil na Rudno, kjer si je ustvaril družino in dom. Tu sedaj živi kot upokojenec.

Z Rudna sta bila na Koroškem tudi **Franc Demšar** (Prdolčk) in **Jože Demšar** (Španov), oba rojena leta 1897. Umrla sta po drugi svetovni vojni.

Valentin Pintar je bil rojen 30. 1. 1898 v Železnikih, izučil se je bil za čevljarja. Konec prve svetovne vojne je dočakal doma na dopustu, ko je prišel s fronte v Tirolah. Dne 14. 2. 1919 sta Valentin in **Janez Primožič** (Šimenkov) odšla v Ljubljano, kjer sta se javila v topniški kasarni. Z večjo skupino topničarjev so ju poslali na Jesenice. Tu so se nastanili v nemški osnovni šoli, kjer so se zbirali topničarji, medtem ko so se v slovenski osnovni šoli zbirali pehotni oddelki. Sprva je baterija imela le 2 havbici cal. 100 mm. Pozneje so dobili še 2 havbici in tako je bila baterija popolna. Za vsako havbico so tedaj imeli le po 20 granat. Kmalu po pustnih dneh (v marcu 1919) so odšli v Podrožčico. V ofenzivi ob koncu aprila, ki pa ni uspela, so se vrnili na Jesenice. Ponovno so odšli na Koroško konec maja, ko se je začela uspešna jugoslovanska ofenziva. Tedaj so prišli tudi v Celovec. Baterija, v kateri sta bila Valentin Pintar in Janez Primožič, se je nastanila v vasi Vetrinjski pod Celovcem. Ko je bila poleti 1919 na Koroškem vzpostavljena demarkacijska črta, je bila baterija premeščena na Tezno pri Mariboru. Tu sta Pintar in Primožič ostala vse do oktobra 1920, ko je bil na Koroškem izveden nesrečni plebiscit. Sele potem sta bila odpuščena.

Pintar se je zaposlil v Železnikih kot čevljar. Sedaj je že upokojen. Janez Primožič pa se je zaposlil pri Litiji. Sprva je šel k financarjem. Za vstop v to službo si je moral sam nabaviti pištolo. Za 1 krono mu jo je prodal Pintar, ki jo je prinesel iz vojske domov. Kasneje je Primožič postal skladiščnik pri železniški postaji v Litiji, po drugi svetovni vojni pa upravnik kmetijske zadruge in je tam umrl.

Srečko Žumer je bil rojen 31. 5. 1895 v Železnikih, izučil se je za stavca v grafični stroki. Takole mi je napisal o svojem deležu na Koroškem:

Ko sem se po končani prvi svetovni vojni vrnil z verdunske fronte v Franciji, sem se doma v Železnikih pripravljal za nastop službe v Ljubljani. Medtem me je doletela mobilizacija letnikov 1895 do 1899 z rokom nastopa 15. januarja 1919. Tako sem se znašel v topniški vojašnici v Ljubljani, kjer smo vežbali pri upravljanju topa. Marca so nas odpremili na tako imenovano fronto v Vetrinju, kjer smo bili v pripravljenosti do oktobra. Tu smo se ponovno vadili in vzdrževali stalno stražo ob bateriji in v okolici Celovca. Do streljanja ni prišlo, pač pa smo bili v stalni pripravljenosti. Proti koncu oktobra smo se vrnili v Ljubljano, kjer so nas razrešili vojaške službe.

Srečko je po vojni stalno živel in delal v Ljubljani kot strojni stavec in je kot tak tudi dočakal upokojitev. V letih narodnoosvobodilne vojne je bil aktiven član OF in je ilegalno deloval v Ljubljani. Pod italijansko okupacijo je bil interniran, pod nemško pa večkrat v preizkavah in tudi zaprt. Leta 1943 je bil na kočevskem zboru izvoljen za člana SNOS kot ugleden in vpliven član vodstva krščanskih socialistov. Vendar na tej skupščini ni mogel biti navzoč, ker je bil v zaporu. Takoj ob koncu vojne je bil izvoljen za poslanca v zvezno ustavodajno skupščino, sedaj pa je član Sveta SR Slovenije.

Jernej Gartnar je bil rojen 24. 8. 1899 na Zalem logu. Prvo svetovno vojno je doživljal kot vojak 27. polka. Proti koncu vojne je bil v Tirolah. Domov se je vrnil novembra 1918.

Na mobilizacijski poziv iz Ljubljane se je iz Zalega loga odzvalo kakih 10 fantov, letnikov 1895 do 1899. Jernej in še nekateri Založani so se marca 1919 javili v Ljubljani v »cukrarni«. Tu jih je neki poročnik Krvina zbral v

četo in so z njim aprila odpotovali na Koroško. Pri Velikovcu je zastavnik Franko, doma s Trate pri Škofji Loki, odbral Jerneja, nekega Kruljca, Kukmana in Kastelica (vsi Dolenjci) v posebno mitralješko skupino. Nastanjeni so bili nekoliko severno od Velikovca v neki hiši. Aprila 1919 je bila ta skupina v vasi Vogrče, občina Blato pri Pliberku. Ob avstrijski ofenzivi konec aprila so se umaknili v Slovenj Gradec. V začetku maja so Avstrijci nameravali zasedeti železniško postajo v Slovenj Gradcu. Od Dravograda je pripeljal avstrijski oklopni vlak: lokomotiva in 4 oklopni vagoni, polni vojaštva. Že v bližini Slovenj Gradca je vlak pripeljal v mitralješko zasedo. Tu je bil tudi Jernej, njegov komandir je bil neki kaplar Zupanc, komandir čete pa poročnik Franko. Oklopni vlak so popolnoma uničili. Jugoslovanska protiofenziva se je začela 28. in 29. maja. Prišle so tudi srbske in hrvaške enote. Po dolini Podjune so spet prodrli do Velikovca in v Celovec. V bojih na Koroškem v četi, v kateri je bil Jernej, ni bilo večjih žrtev. Poleti 1919 je bilo kakih 5 Založanov, med njimi tudi Jernej, od Velikovca odpuščenih domov.

Po vojni se je oženil in si v Železnikih uredil družinsko življenje. Služil je kot delavec v lesni industriji. Sedaj je upokojen.

Jaka Potočnik (Štinc) je bil rojen 25. 6. 1898, delavec. Konec prve svetovne vojne je dočakal v italijanskem ujetništvu, ko so Anglo-Američani pri Piavi zajeli enoto, v kateri je bil tudi on. V tem ujetništvu je dobil malarijo in se je bolan spomladi 1919 vrnil domov. Ker je bil njegov letnik že mobiliziran, se je naknadno javil v Ljubljani. Prišel je na Koroško, ko ni bilo več bojev in je že bila določena demarkacijska črta med conama A in B. Četa, v kateri je bil, je bila nastanjena ob Dravi, nekoliko zahodno od Beljaka. Tu so vso četo Avstrijci zajeli in jo odpeljali v ujetništvo, menda k Spittalu. Tu je Jaka spet dobil napade mrzlice in je ležal v ambulantni baraki ujetnikov. Spomladi 1920 je bil odpuščen in se je bolan vrnil domov. Po njegovem spominu je bil na Koroškem približno eno leto.

Po vojni se je zaposlil kot kmečki delavec v Železnikih pri veleposestniku Egru. V letih narodnoosvobodilne borbe je postal borec Škofjeloškega odreda. Dočakal je osvoboditev v Gorici oziroma Ajdovščini. V partizanih je padel njegov sin Janez.

Vojni obvezniki iz vasi Danje, Sorica, Zgornja Davča se pozivom Narodne vlade za boj za Koroško niso mogli odzvati, ker so bili tedaj že pod italijansko okupacijo. Italijanska vojska je namreč že jeseni 1918 vse te vasi zasedla. Meja je bila med Zalim logom in Podroštom vse do 12. novembra 1920, ko je bila v Rapallu podpisana jugoslovansko-italijanska mirovna pogodba. Meja je po tej pogodbi imela potekati po razvodnici od Triglava, čez Črno prst, Blegoš in Snežnik do Reke. Italijani pa so še tu na mnogih krajih mejo zelo svojevoljno porinili v jugoslovansko ozemlje. Tovorna pot iz Sorice čez Soriško planino v Bohinjsko Bistrico bi morala ostati v Jugoslaviji, Italijani pa so zasedli vso Soriško planino in to pot presekali. S Petrovega brda bi meja morali iti na vrh Hoča. Italijani pa so jo pomaknili globoko v grapo Zadnje Sore, približno 1,5 km vzhodno od Petrovega brda. Podobno so se razširili tudi okrog Blegoša. Jugoslavija ni znala tedaj zaščititi svojega ozemlja in svojih interesov.

Sredi januarja 1919 je bila Narodna vlada SHS v Ljubljani ukinjena in je bila ustanovljena Deželna vlada za Slovenijo. Reorganizirano je bilo tudi II.

vojaško okrožje in s 1. februarjem je bilo formirano poveljstvo Dravske divizijske oblasti, ki je že prevzelo tudi vojaške operativne naloge. Na podlagi sklepa ministrstva za vojsko in mornarico je poveljstvo Dravske divizijske oblasti 3. maja 1919 objavilo razglas s pozivom na 6-mesečne orožne vaje letnikov 1890 do 1894. Letniki 1895 do 1899, ki jih je decembra in januarja mobilizirala Narodna vlada, so ostali še naprej pod orožjem. Deželna vlada za Slovenijo in divizijsko poveljstvo sta se v maju pogajala z avstrijsko vlado in zahtevala, da se nemško-avstrijske enote umaknejo iz slovenskega dela Koroške. Ker so bila pogajanja neuspešna, je divizijski poveljnik generalmajor Krsto Smiljanič ukazal ofenzivo.

Tako se je tudi mobilizaciji starejših letnikov, maja 1919, v Selški dolini odzvalo precej vojaških obveznikov. Jože Potočnik s Preval nad Selci mi je povedal, da sta bila tedaj mobilizirana tudi njegova brata **Franc** (roj. 1891) in **Rudolf** (roj. 1894) **Potočnik**. Uvrščena sta bila v neko slovensko enoto, ki je nastopala iz Slovenj Gradca proti Podjuni. Spomnil se je, da v četi, ki je z napadom zavzela Črno zadnje dni maja 1919, padel poročnik Rudolf Magajna. Avgusta ali septembra 1919 so se vojaki starejših letnikov začeli vračati domov. Franc je ostal doma v Strmici na kmetiji in je tam umrl po drugi svetovni vojni. Rudolf se je oženil v Zabrekve in od tam hodil v Kranj na delo v tovarno Jugočeška. Pri delu se je smrtno ponesrečil.

Tudi mobilizacija starejših letnikov je imela nekaj prostovoljcev. Tako se je odzval tudi mizar **Jože Zupanc** (Miznikarjev) iz Martinj vrha, čeprav je bil rojen leta 1887. Umrl je leta 1975. Njegovi domači se spominjajo, kako jim je večkrat pripovedoval, da je v Sinči vesi stražil pri mostu na Dravi. Koroško je imel zelo rad. Kot mizarski pomočnik je okrog leta 1910 nekaj časa delal v Beljaku in Celovcu.

Še nekaj podatkov:

V tedniku TV-15 je bil 13. in 20. 8. 1969 objavljen članek Tineta Pavliča z naslovom *Boji za Velikovec pred 50 leti*. Tine Pavlič se je namreč teh bojev udeležil kot poročnik in je zato lahko napisal omenjeni članek po lastnih doživetjih. Gre pa za območje, na katerem se je borilo mnogo prostovoljcev tudi iz Selške doline.

V Vojni enciklopediji (knjiga 4, Beograd 1961, str. 763—764) so opisane vojaške operacije na Koroškem v letih 1918—1919. Tu so tudi navedeni podatki, kako so bili sestavljeni odredi: Labotski, Koroški, Jezerski, Ljubeljski in Jeseniški, ki so v dneh od 28. maja do 6. junija 1919 pregnali avstrijsko vojsko s Koroške ter osvobodili Celovec in Gospo sveto. Večji del prostovoljcev in mobilizirancev iz Selške doline je bil v Koroškem odredu, ki je prodiral po Podjuni do Velikovca in Krke. Ta odred je imel tudi največ žrtev, saj je bil v najhujših bojih.

Ko je torej občina Škofja Loka sklenila pobratenje z občino Sele na Koroškem, to ni bilo simbolično, pač pa živa potreba. Škofjeločani so vedno prijateljsko čutili z rojaki na Koroškem, tako v letih po prvi svetovni vojni in v letih narodnoosvobodilnega boja, ko je tudi iz Selške doline odšlo nekaj aktivistov in borcev na Koroško, kot tudi danes, ko želijo pomagati rojakom v boju za njihov gospodarski, narodni in kulturni obstoj in razvoj.

Résumé

QUELQUES RENSEIGNEMENTS SUR LES COMBATTANTS POUR LA FRONTIÈRE DU NORD ORIGINAIRES DE LA VALLÉE DE SELCA

L'auteur nous donne une esquisse de la situation politique et militaire en Carinthie ainsi que luttas pour l'annexion de la partie slovène de la Carinthie au nouvel état de Yougoslavie, dans les années 1919-1920. 19 anciens combattants qui participaient à cette lutte en Carinthie vivent toujours dans la vallée de Selca et l'auteur cite leurs évocations des batailles pour la frontière slovène du Nord.